FAZEKAS JÁNOS

A román nép és az együttlakó nemzetiségek egysége és testvérisége – a mai Románia haladásának hajtóereje

Ha valamely jelenkori társadalmi-politikai realitást marxista módon, dialektikus és történelmi materialista szellemben akarunk elemezni, legalább három kérdésre kell válaszolnunk. Nevezetesen: melyek az adott realitás történelmi gyökerei, milyen szerepet tölt be a jelenkori társadalom fejlődésének egészében, végül pedig melyek azok a feltételek, amelyek biztosítják maradéktalan kibontakozását, életképességét és távlatait.

A dolgozók egysége és testvérisége – nemzetiségi különbségre való tekintet nélkül – mint a jelenkori Románia fejlődésének hajtóereje annyira összetett jelenség, hogy csakis így közelíthető meg. Az egység és a testvériség a társadalmi vonatkozások mellett kiterjed a nemzeti, az etnikai viszonyokra is, jelen esetben felöleli a sokoldalúan fejlett szocialista és kommunista társadalom romániai építésének nagyszabású művén munkálkodó román nemzet és az együttélő nemzetiségek szocialista típusú kapcsolatait.

A dolgozók nemzetiségi különbségre való tekintet nélküli egysége és testvérisége mint a jelenkori Románia haladásának hajtóereje olyan objektív valóság, amelyet szüntelenül alakít a szocialista társadalmi tudat, amelyben összefonódik objektív és szubjektív, vagyis a fejlődését és kibontakozását meghatározó anyagi és politikai feltételek. Annyira mély kölcsönhatás ez, hogy csakis úgy lehet tárgyilagosan vizsgálni a jelenséget, ha mindezt figyelembe vesszük. Következésképpen a román nemzet és az együttélő nemzetiségek egysége és testvérisége az új gazdasági-társadalmi, nemzeti és kulturális viszonyokra épül, arra az objektív valóságra, amely erőteljesen kihat a politikumra is. A Román Kommunista Párt – társadalmunk ve-

zető ereje – a maga politikai irányvonalával ezen a téren is alkotó történelmi feladatot teljesít.

A dolgozók nemzetiségi különbségre való tekintet nélküli egysége és testvérisége mint a jelenkori Románia haladásának hajtóereje olyan kérdéskör, amely önmagában kiterjedt tudományos kutatás tárgya lehet. Tanulmányunk adott terjedelme természetesen nem nyújt módot átfogó vizsgálódásra. Az alábbiakban éppen ezért csupán néhány olyan gondolatra és megállapításra szorítkozom, amelyeket tudományos és politikai szempontból egyaránt fontosnak tartok.

Szűkítve a vizsgálódás körét, a megválaszolandó első kérdés kapcsán (hogy tudniillik melyek a dolgozók nemzetiségi különbségre való tekintet nélküli egységének és testvériségének történelmi gyökerei), a továbbiakban mindössze a román–magyar kapcsolatok alakulásának történelmi áttekintésére vállalkozom, mivel ebben járatosabb vagyok és állandóan foglalkoztat. Ez persze nem jelenti azt, hogy alábecsülöm a többi együttélő nemzetiség igen értékes hozzájárulását annak az egységnek és testvériségnek a megszilárdításához, amely nekünk, kommunistáknak szívügyünk. Az összkép egyébként el sem képzelhető valamennyi összetevő felvázolása nélkül.

A román nemzet és a romániai magyar nemzetiség egységének és testvériségének történelmi gyökerei több mint ezerévesek, hiszen Erdély földjén ennyi ideje élnek együtt a románok és magyarok. A román és magyar dolgozók e hosszas történelmi időszak folyamán szívós harcot vívtak a megmaradásért és a jobb életért, a kizsákmányolás és a külső veszedelem ellen, s a mindennapi élet viszontagságai közt jóban-rosszban összetartva alakították ki a maguk tartós együttélését, amelynek alapja a saját értékszemlélet, a kölcsönös megismerés és tisztelet, a közösen teremtett vagy sajátos értékek tisztelete és megbecsülése. A történelem persze ezen a földön sem volt napfényes diadalmenet. A lényege szerint kizsákmányoló és elnyomó hűbéri és tőkés rendszer társadalmi ellentmondásokat és konfliktusokat szült, a kapitalizmusban mindehhez hozzájött a nemzeti elnyomás, a nemzeti ellentétek és küzdelmek. Ennek ellenére a román és a magyar néptömegek viszonyában a testvéri együttélés, az együttes munka és harc közös történelmünk egyik állandó jellemzője, mivel a kizsákmányoltak és elnyomottak saját tapasztalatukból győződtek meg arról, hogy az összefogás győzelmük biztosítéka. Példaként elég em-

lékeztetnünk a hűbéri korszak parasztlázadásainak és -háborúinak sorára, a tőkés kizsákmányolás ellen küzdő munkásosztály sztrájkjaira és harcára, az újkori és jelenkori parasztmozgalmakra és megmozdulásokra.

A történelem folyamán a románoknak és magyaroknak nemegyszer volt részük kegyetlen viszontagságokban, amikor pusztító betörések tucatnyi települést töröltek el a föld színéről. Nemegyszer tizedelték meg a lakosságot, hurcoltak rabságba tízezrével férfiakat, nőket, gyermekeket, a tatár és török betörések felégették és elpusztították a földeket. Az egyik legkegyetlenebb az 1241-es tatárjárás volt, amelynek katasztrofális következményeit a szemtanú Rogerius kanonok írta le *Siralmas Ének*ében. A szerzetes elmondja: a tatár hordák átvonulása után Erdélyben az utakat és ösvényeket benőtte a fű és a gyom, a városokban és a falvakon romokban hevert minden ház, a templomok falát vér öntözte, emberi koponyák, csontok hevertek szanaszét. Az életben maradottak barlangokban húzódtak meg, őrölt tölgyfakéregből sütött kenyéren tengődtek.

Ugyanilyen pusztítást vittek véghez a törökök is. Amikor 1420-ban először törtek be Erdélybe, nyomukban üszök és pusztaság támadt a Barcaságon és Háromszéken. Több mint három évszázadon át sokat kellett szenvednie a lakosságnak a tatároktól, a törököktől, akárcsak a hódító céllal küldött Habsburg-zsoldosok fosztogatásaitól.

De az évszázadokig tartó súlyos megpróbáltatások során a románok és a magyarok majd mindig összetartottak, segítették egymást azért, hogy megmaradhassanak. Kemény ellenállást fejtettek ki, dicsőséges háborúkat vívtak a szülőföld védelmében. A beözönlő tatárok és törökök, a Habsburg-zsoldosok elvonultak, de román és magyar elődeink helyben maradtak, s az összefogásban mindig elegendő erőt leltek, hogy újrakezdjék az életet, újjáépítsék falvaikat, otthonukat.

Az első feljegyzések a román–magyar katonai együttműködésről a XIII. századból származnak és az 1240–1242-es mongol betörés, a Moldvát hatalmába kerítő tatár uralom elleni harcra vonatkoznak. A XIV. század derekán, pontosabban 1352–1353-ban a magyar király seregei együtt küzdenek a moldvai románokkal. 1371–1372-ben a dokumentumok Vladislav (Vlaicu-Vodă) havasalföldi uralkodó és Nagy Lajos ma-

gyar király seregeinek katonai együttműködését jegyzik fel a Balkán meghódítására törő törökök elleni harcokban. A katonai együttműködés jellemző Havasalföld és a magyar királyság viszonyára a XIV. század végén és a XV. század elején. Ennek előzménye volt Mircea cel Bătrîn 1394. október 10-i rovinei diadala. Bajazid szultán kénytelen lemondani „a Dunától északra terjedő hódítás gondolatáról", mert „a Mirceával szövetséges Zsigmond magyar seregei" Temesvár alá érkeztek és elvágták előtte a visszavonulás útját. Ez a segítség annál kedvezőbb pillanatban jött, hogy a Mirceával szemben álló nagybojárok csoportja ellensúlyozta a győzelem eredményeit. A hazájából elűzött havasalföldi uralkodó kénytelen volt Erdélybe menekülni. 1395 márciusában Brassóban törökellenes szövetséget kötött Zsigmond királlyal. A szerződés pontosan rögzítette a román–magyar katonai együttműködés feltételeit, s a két ország seregei az évek folyamán többször harcoltak együtt a törökök és a havasalföldi bojárok ellen. Mircea cel Bătrîn visszatért trónjára, s amint az *Istoria României* című akadémiai összefoglalásban olvasható, „közvetlenül a szerződés megkötése után a magyar és román erőknek sikerült visszafoglalniuk Dobrudzsát". A román–magyar katonai együttműködés további mozzanatai az 1397–1400-as évekre esnek, 1401–1402-ben pedig Mircea cel Bătrînt több ízben a magyar király seregei támogatják a beözönlő törökök ellen vívott harcban.

A Szerbia, Bosznia, Albánia, Havasalföld, Moldva és a magyar királyság elleni török offenzíva különösen nagy erővel bontakozik ki II. Murád (1421–1451) és II. Mohamed (1451–1481) szultán korában. „E feudális államok közül – mutat rá Camil Mureşan történész – Magyarország volt a legkiterjedtebb és a legerősebb. Magyarország a többi veszélyeztetett országgal együtt egész sor honvédő háborút folytatott a XV. században, s noha sokszor vereséget szenvedtek, csaknem száz évvel sikerült késleltetniük az észak felé irányuló, a Dunán és a Kárpátokon túli török előnyomulást."

A XV. század derekán Közép- és Délkelet-Európa térségében Hunyadi János jelképezte a törökellenes harcot. Hunyadi János előbb szörényi bán, utána erdélyi vajda, a székelyek ispánja és temesi ispán, végül a magyar királyság kormányzója volt. 1441-ben törökellenes hadjáratot vezetett Szerbiában, 1442-ben, az erdélyi betörés visszaverése után a

Ialomiţa menti csatában ragyogó győzelmet aratott a törökök felett, akik török kormánnyá akarták változtatni Havasalföldet. 1443–1444-ben ő állott a magyar király serege élén a balkáni hosszú hadjáratban, amelyet Havasalföld népe és a Dunától délre levő törökellenes erők is támogattak. Ismeretes továbbá, hogy 1444. november 10-én a véres várnai csatában Ulászló magyar király és Vlad Dracul havasalföldi uralkodó hadai együtt küzdöttek. 1445-ben Hunyadi János serege és Vlad Dracul serege közös hadműveleteket folytatott a Duna vonalán, s visszafoglalta a törököktől Giurgiu várát. Arról is tudunk, hogy Hunyadi János 1447 és 1449 között szorgalmazta a havasalföldi és a moldvai törökellenes erőkkel való szövetség erősítését, 1448-as balkáni hadjárata idején pedig II. Vladislav havasalföldi uralkodó erős csapatokat küldött támogatására. 1450 első felében Hunyadi János újabb erőfeszítéseket és kísérleteket tett a közös törökellenes front erősítésére. Magyarország és Moldva ekkor két szövetségi szerződést kötött. E két dokumentum szerint „Hunyadi János, Magyarország egész királyságának kormányzója“ és „Bogdan vajda, Moldva uralkodója“ esküvel megfogadják egymásnak, hogy együtt harcolnak a közös külső ellenség ellen. Európa történelme nagyszerű fegyvertényként tartja számon Hunyadi 1456. júliusi nándorfehérvári győzelmét. A kereszténység történetében a törökök felett aratott egyik legnagyobb győzelem emlékének megörökítésére a pápa elrendelte, hogy a világ minden katolikus templomában déli tizenkét órakor konduljanak meg a harangok – mint tudjuk, a szokás mindmáig fennmaradt. A nándorfehérvári csata után Hunyadi a pestis áldozata lett. Mivel katolikus vallású volt, a gyulafehérvári római katolikus székesegyházban temették el. Jan Dlugosz lengyel krónikás azt írta, hogy Hunyadi János „halálával nagy veszteség érte nemcsak Magyarországot, hanem az egész keresztény világot is“. 1443 őszén maga II. Murád szultán, Hunyadi János „mindenható“ ellenfele is kénytelen volt elismerni, hogy „a magyarok és románok egyesülve nagy erőt jelentenek“.

A törökellenes katonai együttműködés a XV. század második felében is folytatódott, amikor Moldvában Ştefan cel Mare, Magyarországon pedig Mátyás király uralkodott. Noha nem tekinthetünk el attól, hogy Mátyás méltatlanul járt el Vlad Ţepeşsel, sőt eleinte Ştefan cel Maréval szemben is, hangsúlyoznunk kell, hogy mihelyt kirobbant az összeütközés a

Portával, Ştefan cel Marét, aki időközben szövetségre lépett Mátyással, már támogatták a magyar seregek. 1475-ben és 1476-ban a magyar király Báthori Istvánnal az élen erős csapatokat küldött a moldvai uralkodó segítségére.

A XVI. század első felében és derekán újabb közös román–magyar katonai akciókra kerül sor, majd Mihály vajda korában a székelyekkel, a magyar hajdúkkal való együttműködésre. Meg kell említenünk továbbá Bocskai István fejedelem és Radu Şerban havasalföldi uralkodó szerződését és katonai együttműködését. A gyümölcsöző együttműködés azonban váratlanul megszakadt, mert Bocskait a Habsburg udvar emberei megmérgezték, ugyanolyan galádul meggyilkolták, akárcsak Giorgio Basta tábornok Mihály vajdát Aranyosgyéresen.

A XVII. század a román–magyar katonai együttműködés újabb eseményeit jegyezte fel. Ismeretes, hogy egyfelől Bethlen Gábor, I. és II. Rákóczi György, másfelől Moldva és Havasalföld uralkodói több szerződést kötöttek. Bethlen Gábor támogatta a moldvaiak törökellenes küzdelmét, és a harmincéves háború során viselt Habsburg-ellenes hadjárataiban havasalföldi és moldvai segítséget kapott. 1644-ben I. Rákóczi Györgyöt is támogatták a Habsburgok elleni győzelmes hadjáratában. Rákóczi egyébként segítette Matei Basarabot minden külső ellenséggel szemben, és döntő szerepet vállalt a havasalföldi uralkodó és Vasile Lupu moldvai vajda közötti konfliktusok elsimításában. II. Rákóczi Györgyöt moldvai és havasalföldi csapatok támogatták az 1657-es hadjáratban, de a román–magyar katonai együttműködés különösen 1659–1660-ban vált jelentőssé, amikor II. Rákóczi György, III. Mihnea, Havasalföld uralkodója és Gheorghe Ştefan, Moldva uralkodója kimondottan azért kötött szövetséget, hogy lerázza a török uralmat. Merész vállalkozásukhoz a románok és magyarok külső ellenséggel szembeni közös harcának néhány felemelően szép haditette fűződik.

Az elmondottak természetesen távolról sem merítik ki az évszázadok közös fegyvertényeit. Az erdélyi Habsburg-uralom több mint másfél évszázada során is egymást érték a románok és a magyarok Habsburg-ellenes zendülései és felkelései, kezdve a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharccal és folytatva a székely és román határőrök ellenállásával, a felkelések egész sorával, amelyben a román és a magyar néptömegek hű-

bérellenes harca egybefonódott a Habsburg-elnyomás elleni küzdelemmel. A Habsburgok németesítési politikája, az a tervük, hogy etnikai-nemzeti vonatkozásban is felszámolják a tartomány sajátos jellegét, s ezáltal beolvasszák kiterjedt birodalmukba, elnemzetietlenítve a magyarokat és a románokat egyaránt – ez a terv nemcsak szertefoszlott, mint minden ilyen rémkép, hanem éppen az ellenkező eredményhez vezetett. A nemzeti lét megvédéséért vívott harcban kialakult és megszilárdult a nemzeti öntudat; a románoké és a magyaroké egyaránt. A nemzeti vonásoknak, a szabad nemzeti fejlődés jogának az érvényesítése a szabadságért vívott harc egyik legfőbb célja lett.

A kölcsönös tisztelet, a történelmi hagyományok megbecsülése elevenen élt mind a románok, mind a magyarok tudatában. Idézzük Bolyai János, a világhírű matematikus sokatmondó szavait a románokról: „Senki inkább nem szereti, becsüli, pártolja a román nemzetet nálamnál, s mint embert éppen úgy szeretem, mint a magyart.“ George Bariţiu, a román nemzeti mozgalom egyik vezetője is köztudomásúlag meleg szeretettel írt a magyar népről, hangsúlyozta, hogy a magyar népet sohasem szabad összetéveszteni a kizsákmányoló magyar arisztokráciával.

Az elavult hűbéri rendszer egyre súlyosabb társadalmi ellentmondásai, a nemzeti harc növekvő szerepe, a bécsi udvar nemzeteket és nemzetiségeket megosztó politikája Erdélyben is elvezetett a polgári-demokratikus forradalom kirobbanásához. Mint ismeretes, az 1848-as erdélyi forradalom eltörölte a jobbágyságot, felszabadította a parasztokat a robot és más hűbéri kötelezettségek évszázados jármából, meghirdette az állampolgárok egyenlő jogainak és kötelességeinek elvét, a hűbéri kiváltságok, rangok és intézmények megszüntetését, teret nyitott a termelőerők fejlődésének, lehetőségeket teremtett a tőkés ipar és kereskedelem fellendüléséhez, megszilárdította az új, polgári társadalmi viszonyokat.

A forradalom során különleges erővel nyilatkozott meg a nemzeti hovatartozás és a nemzeti egyenlőség elve a románoknál és a magyaroknál egyaránt. A Habsburgok által a végletekig szított és kiaknázott ellentétek ellenére a magyar és a román néptömegek közös harca, az osztrák hadsereg és a cári intervencionista csapatok elleni közös front kialakításá-

nak kísérlete alapvetően jellemezte a 130 évvel ezelőtti eseményeket.

Emlékezetesek például az 1848 tavaszán és nyarán lezajlott parasztmegmozdulások, amelyek során a román és a magyar jobbágyok együtt szálltak harcba. Ismeretes továbbá, hogy a Bánságban, a Körösök mentén, Máramarosban, Biharban, Szatmár és Kővár környékén, a Küküllő és a Maros völgyében a két forradalmi erő szorosan együttműködött. Marosvásárhely, Nagyvárad, Nagybánya, Arad, Temesvár, Lugos, Enyed, Kolozsvár, Dés, Zilah, Gyulafehérvár, Szatmár, Sepsiszentgyörgy,. Székelyudvarhely, Székelykeresztúr, Kézdivásárhely, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Nyárádszereda, Zsibó, Szalonta, Nagykároly, Torda és más városok fiatalsága belépett a forradalmi hadseregbe, és életét áldozta a nemzeti és társadalmi szabadság eszményeiért, a Habsburg császári hadsereg és I. Miklós orosz cár seregei elleni ütközetekben. Bem József tábornok seregében a magyar forradalmárok mellett több ezer román forradalmár is küzdött. Jelképes erejű tény, hogy a lengyel származású Bem forradalmi seregének törzskarában ott találjuk Petőfi Sándort, Cezar Bolliacot és Anton Kurzot. Ismeretes továbbá, hogy a magyar forradalmi országgyűlésnek 19 román képviselője volt, közöttük Eftimie Murgu, Ioan Gozman, Sigismund Pop, Ioan Dragoş, Alexandru Buda, Aloisiu Vlad és mások. Sokan közülük részt vettek a Habsburgok trónfosztását kimondó emlékezetes országgyűlésen.

Nem feledkezhetünk meg ezúttal sem arról, hogy a román forradalmár vezetők Nicolae Bălcescuval az élen és a magyar forradalom vezetősége, élen Kossuth Lajossal tárgyalásokat folytatott, s 1849. július 14-én aláírta a *Projet de pacification*t, amely kitűzte a forradalmi erők összefogását és katonai együttműködését a nemzetközi reakció elleni harcban. A békítési terv alapján elfogadták a nemzetiségi törvényt, amely kimondta a nemzeti egyenlőség elvét, szavatolta a nemzeti lét és kultúra szabad fejlődését és érvényesülését, az anyanyelvű oktatást, az anyanyelv használatát a helyi közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, a magán- és az egyházi életben. A Habsburg császári és a cári reakció túlereje elfojtotta a forradalmat. De a testvériségnek, a társadalmi és nemzeti egyenlőségnek, az összefogás szükségességének üzenete, amely a tisztán látó magyar és román forradalmárok együttműködési óhajából szü-

letett, s amelyet az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc záróakkordjai közvetítettek, örökre szívügyünk maradt nekünk, kommunistáknak, akik tétovázás nélkül küzdöttünk és küzdünk a román nép és a romániai magyar nemzetiség testvériségéért, barátságáért és szoros egységéért a teljes nemzeti és társadalmi egyenlőség alapján.

Mint ismeretes, egyetlen polgári-demokratikus forradalomnak sem sikerült megoldania a bonyolult nemzeti kérdést. Ez a szocialista forradalomnak, a szocialista és a kommunista társadalom építésének a feladata maradt.

A polgári-demokratikus forradalom nyomán uralomra jutott tőkés rendszer óriási lépést jelentett a történelmi fejlődésben, de csak a kizsákmányolás egyik formáját helyettesítette másikkal, s két új, egymással szemben álló osztályt hívott létre: a burzsoáziát és a proletariátust. Ha pedig a tőkés rendszer a földbirtokosság fennmaradása mellett s egy olyan nemzet- és nemzetiségelnyomó reakciós birodalomban fejlődött, mint a Habsburg-birodalom, később pedig az Osztrák–Magyar Monarchia, a társadalmi-politikai berendezés csakis maradi lehetett, s ez a nemzeti viszonyok terén is megnyilatkozott. Az utóbbiak a burzsoázia nemzetelnyomó stratégiáira és taktikájára, az elnyomott nemzetek és nemzetiségek elnemzetietlenítésének politikájára épültek. A hatalomra jutott polgárság stratégiája és taktikája az úgynevezett politikai nemzet hírhedt elméletében jutott kifejezésre, amelyet a francia polgárság ideológusai dolgoztak ki a XVIII. század végén lezajlott forradalom idején. A politikai nemzet elmélete önkényesen belefoglalta az összes nemzeti kisebbségeket az állam uralkodó nemzetébe, szándékosan összemosott két különböző fogalmat: a nemzetiségi hovatartozását és az állampolgárságét. A politikai nemzet elmélete tükröződött az osztrák–magyar dualista rendszer törvénykezésében is: az 1868. évi alkotmányjogi törvény a dualista Magyarország összes állampolgárait, nemzetiségre való tekintet nélkül, a magyar nemzethez tartozónak nyilvánította. E törvény alapján szabályozták az oktatást, a művelődést, az államigazgatást stb., mindez az elnyomott nemzetiségek elnemzetietlenítését szolgálta.

A „politikai nemzet“ képtelen elméletével, a dualista rendszer elnemzetietlenítési kísérletével szemben a leghatározottabban szembeszállt mind a Román Nemzeti Párt vezette széles

körű román nemzeti mozgalom, mind a haladó értelmiség. Vasile Goldiş, a román nemzeti mozgalom egyik ismert vezetője, leleplezve a nem magyar nemzetek és nemzetiségek erőszakos elmagyarosítására irányuló próbálkozásokat, joggal mutatott rá: „A nemzetiség fogalmából következik, hogy egyik nemzetiséget nem lehet egyszerűen egy másik nemzetiségbe beolvasztani... A nemzetiség fogalma kizárja annak lehetőségét, hogy valamely nép egy más népet magába olvaszthasson egyedül azon tény által, hogy arra a maga nyelvét rákényszerítette s nemzeti nyelvétől megfosztotta.“ Goldiş így érvelt megállapítása mellett: „Ha a magyar nemzetiség összessége a magyar nemzet összességét képezi, akkor ehhez a magyar nemzethez nem tartozhatnak a nem magyar nemzetiségek, ha pedig a magyar nemzetet az összes magyarországi nemzetiségek alkotják, akkor a magyar nemzetiség nem a magyar nemzet.“ Vasile Goldiş a nemzetiség beolvadásán alapuló nemzeti államesmét „szerencsétlen utópiának“ tartotta, az ilyenfajta beolvasztás elleni megfeszített küzdelmet pedig a létükért küzdő nemzetiségek jogos és igazságos harcának tekintette. Andrei Oţetea akadémikus egyik utolsó írásában a következőket állapította meg a politikai nemzet elméletéről: „Ez az elmélet ilyképpen nyílt merénylet volt e nemzetek és nemzetiségek léte ellen. Ezen elmélet logikus folyományaképpen egész láncolat mélységesen reakciós tételt fogalmaztak meg, amelyek – az erőszakos asszimiláció egyik legelszántabb hívének, Rákosi Jenőnek a szavaival élve – arra rendeltettek, hogy előmozdítsák az etnikailag homogén magyar nemzet megteremtését, más szóval a korabeli Magyarország területén élő nemzetek és nemzetiségek teljes beolvasztását történelmileg rövid időszak, mindössze két-három évtized leforgása alatt. A »nemzeti osztatlanság« elvét, amelyet a magyar politikai élet legreakciósabb ideológusai a múlt század végén és századunk elején hirdettek meg, a román nemzeti ügy harcosai leleplezték az egész civilizált világ előtt, mint olyan politikát, amelyre a bármi áron, bármilyen eszközzel történő asszimiláció épült.“

A legtisztánlátóbb magyar politikusoknak – Mocsáry Lajos, Jászi Oszkár és mások –, valamint a magyar irodalom olyan klasszikusainak, mint Ady Endre, becsületére vall, hogy szembehelyezkedtek e sovén elméletekkel és gyakorlattal. A dolgozók nemzetiségi különbség nélküli egységének és testvé-

riségének történelmi hagyományaihoz hozzátartozik az ő kiállásuk is, amely a kölcsönös tisztelet és nagyrabecsülés felemelő érzéséből táplálkozott.

Mocsáry Lajos már 1858-ban figyelmeztette a magyar kizsákmányoló osztályok politikai köreit, hogy „a legtöbb esetben veszélyteljesen szokott kiütni minden olyan törekvés, mely mások rovására akarja a nemzetnek nemcsak gyarapodását, hanem szám szerinti terjedését is eszközölni“. Rámutatott arra, hogy az ország, haza, állampolgárság, nemzetiség és nép különböző tartalmú fogalmak, s figyelmeztetett arra, hogy összezavarásuk, különösképpen szándékos, célzatos összezavarásuk legfeljebb kétes eredményekhez vezethet. Mocsáry úgy vélte, hogy a nemzeti, nemzetiségi kérdés rendkívül összetett, az újkor egyik nagy problémája. 1860-ban kidolgozott programja egyebek között előirányozta az összes nemzetiségek nyelvének szabad használatát a helyi közigazgatásban, az iskolák és oktatási intézmények minden fokán.

A magyar politikus síkraszállt a jogos nemzeti követelések teljesítéséért, országgyűlési beszédeiben, cikkeiben és tanulmányaiban hangoztatta, hogy a magyarországi nem magyar nemzetek és nemzetiségek elnyomása magának a magyar népnek a jogait csorbítja, e politikának tehát semmi köze a magyar nép társadalmi és nemzeti érdekeihez. Mocsáry a lehető legerélyesebben leleplezte Szilágyi Dezső és mások sovén álláspontját, azokét, akik az országgyűlés előtt még a nem magyar nemzetiségek iskoláinak a bezárását is követelték; kérte, hogy tartsák tiszteletben a románok nemzeti kultúráját és történelmi hagyományait. Az erdélyi román lapok teljes terjedelmükben közölték az Osztrák–Magyar Monarchia nem magyar nemzetiségeinek jogairól szóló beszédeit és cikkeit. Hálából határozott kiállásáért Cornel Diaconovici és Emil Babeş 1886-ban az Osztrák–Magyar Monarchia román lakossága nevében felkereste Mocsáryt, s albumot nyújtott át neki 1200 román értelmiségi és vezető közéleti személyiség aláírásával. Diaconovici tolmácsolta a magyar politikusnak valamennyi román értelmiségi szolidaritását az elnyomott nemzetiségek érdekeinek védelmében folytatott bátor harcával. Ezek után került sor arra, hogy Karánsebes választókerület román lakossága 1888-ban felkérte Mocsáryt, legyen a jelöltje és kép-

viselője a budapesti országgyűlésben. Mocsáry ettől kezdve haláláig gyümölcsöző együttműködést folytatott a románokkal.

A Román Nemzeti Párt Karánsebes választókerületi választási bizottságának nyílt levele hangsúlyozta a román és a magyar nép szolidaritásának és testvériségének szükségességét. „De természetesen e szolidaritást nem oly értelemben fogjuk fel, hogy nemzeti létünkért való nagy küzdelmünkben a román nép politikai nullifikációjára irányzott állampolitika mellett lelkesedni hazafiúi kötelezettségünknek tekinthetnők“ – válaszolták a román közéleti személyiségek Mocsárynak az országgyűlés előtt 1887. február 15-én elhangzott kijelentésére: „Helyes nemzetiségi politika: ez az ára annak, hogy mi a románok és szerbekkel jó barátságban és szövetségben éljünk.“ Valóban az volt helyes és méltányos, hogy a testvériség és szolidaritás az összes nemzeti közösségek azon elidegeníthetetlen jogának tiszteletben tartására épüljön, hogy ápolhassák nemzeti önazonosságukat a gazdasági, társadalmi, politikai, iskolai, művészeti és művelődési, tudományos stb. élet minden területén.

Mocsáry Lajos fellépése nem volt egyedülálló a haladó magyar politikai életben a XIX. század második felében és a XX. század elején. Számos más radikális politikus, mint Jászi Oszkár, Szabó Ervin és mások, forradalmár írók és költők, mint Ady Endre határozottan leleplezték a magyar reakciós körök sovén, nemzetiségellenes politikáját az oktatás, a művelődés, a választási rendszer stb. terén. Ugyanúgy tiszteltek és becsülték a románok haladó történelmi hagyomanyait, mint a magyarokéit. Szabó Ervin, a magyarországi szocialista mozgalom egyik vezetője például az 1848–1849-es forradalom fiatal román vezetőiről megállapította, hogy „semmivel sem voltak kevésbé demokratikus érzésűek, mint a márciusi ifjúság legradikálisabbjai. Származásra és jövendő foglalkozásra is sokkal közelebb álltak a néphez, sokkal több volt köztük a közvetlen jobbágyivadék és szinte kivétel nélkül... a nép között voltak leélendők életüket.“ Ady Endre, a forradalmár költő 1914-ben Octavian Gogához intézett nyílt levelében így írt: „Hidd el, hogy szeretlek, szeretem érzelmes, gyönyörű népedet, szeretem úgy, mint a magamét...“

Hasonló állásfoglalásaikkal az említett politikusok és írók a magyarok és a románok testvéri együttélésének hagyomá-

nyait gazdagították, a testvériség és az egység ügyét, a közös haladás ügyét szolgálták.

A románok és a magyarok egysége és testvérisége fokozott népi erővel nyilatkozott meg a parasztmozgalmak és megmozdulások során, különösen pedig a századforduló munkássztrájkjaiban.

Egy nemrég közölt cikkben részletesen taglaltam a fejedelemségek 1859-es egyesülésének és a román nép 1877–1878-as függetlenségi háborújának visszhangját a haladó magyar közvéleményben, valamint a XV–XVI. és XVIII. századi székely felkelések sorát követően Moldvában és Bukovinában megtelepedett csángó magyarok áldozatteljes harcát a román hadsereg soraiban az ország függetlenségéért vívott dicsőséges csatákban. (*A haladó magyar társadalmi erők állásfoglalása az 1877–1878-as román függetlenségi háború idején: A Román Kommunista Párt – a haza fiai testvériségének és barátságának, társadalmi és nemzeti egyenlőségének következetes harcosa.* Tanulmányok és cikkek. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 189–206.)

Akárcsak az ellenséges török ágyúk előtt, a román, a magyar és a más nemzetiségű munkások a tőkés-földesúri kizsákmányolás elleni küzdelemben is együtt harcoltak és áldozták életüket a szabadságért és az emberi méltóságért.

Természetesen sok más példája is kínálkoznék a nemzeti egyenlőség egyedül szilárd talajára épülő testvériségnek, barátságnak és együttműködésnek. A két nemzeti közösség művelődéstörténete, mindennapi élete számtalan hasonló példával szolgál. Jó néhányat közülük felszínre hoztak a nálunk és másutt folyó újabb kutatások, s valószínűleg még több feltárásra vár. Csakis a román nép és a romániai magyar nemzetiség történetének alapos ismerete kínálhat biztos alapot az érintkezési pontok, a testvéri kapcsolatok felderítésére. Aki nem ismeri alaposan saját nemzetisége történetét, nem mozdíthatja elő a dolgozók nemzetiségi különbség nélküli testvériségének és egységének kutatását sem.

Az 1917–1918-as események, kezdve az emberiség történetében új korszakot nyitó Nagy Októberi Szocialista Forradalommal, egyebek között azt is bebizonyították, hogy elkerülhetetlen kudarcra vannak ítélve a nagy birodalmak reakciós osztályainak tervei egyes elnyomott nemzetek és nem-

zetiségek elnemzetietlenítésére, hogy Európában immár lehetetlen megsemmisíteni vagy megszüntetni bármely nemzetet vagy nemzetiséget. A társadalmi és nemzeti felszabadító harc az első világháború vége felé, de különösen az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalom nyomán, eladdig példátlan méreteket öltött, és csapásai alatt összeomlottak a nemzet- és nemzetiségelnyomó birodalmak, így a cári és a Habsburg-birodalom.

A népek és nemzetiségek, például a csehek, a szlovákok, a szerb-horvátok és mások, nemzeti önrendelkezési jogukkal élve, sorra önálló államot alapítottak. Ilyen körülmények között a volt Osztrák–Magyar Monarchiában élő románok, nemzeti önrendelkezési jogukkal élve, az 1918. december 1-i emlékezetes gyulafehérvári nemzetgyűlésen elhatározták Erdély Romániával való egyesülését.

Nicolae Ceauşescu elvtárs, a történelmi materializmus szellemében vizsgálva az egyesülés körülményeit, hangsúlyozta: „Mint ismeretes, az egységes román nemzeti állam megalakulásával egyidőben Közép- és Délkelet-Európában más független államok is létrejöttek. Úgyszintén megalakult a független Magyar Köztársaság, amely lehetővé tette a burzsoá demokratikus forradalom megvalósulását, ezt követően pedig a Tanácsköztársaság forradalmi hatalmának megteremtését. Meg kell mondanunk, hogy sajnos, sem a polgári forradalom, sem pedig az 1919-ben Magyarországon megteremtett tanácshatalom nem értette meg teljes egészében a népek önrendelkezési jogának elveit, nem ismerte el kezdettől fogva Erdély Romániával való egyesülésének törvényszerűségét, tehát igazságos voltát. Kun Béla, a magyar forradalmi tanácskormány vezetője csak később értette meg ennek az objektív folyamatnak a szükségszerűségét és fejezte ki a magyar forradalom jóváhagyását az egységes román nemzeti állam megalakulásával kapcsolatban. (...) Az egységes új román nemzeti állam történelmi jogainak ez a közvetlen és hivatalos elismerése különleges jelentőséget nyer, jellegénél fogva a barátság és a jószomszédság, az együttműködés és a kölcsönös tisztelet új alapjaira helyezhette volna a két nép, Románia és Magyarország kapcsolatait.

Sajnos, Románia vezető körei, a burzsoá-földesúri kormány nem cselekedett az állami kapcsolatok Magyarország for-

radalmi kormányával való felvétele irányában, ellenkezőleg, a magyarországi reakció felhívására válaszolva, részt vett az imperialista hatalmaknak a fiatal Magyar Tanácsköztársaság ellen indított intervenciójában.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a román proletariátus, országunk forradalmi mozgalma helyes és világos álláspontra helyezkedett a magyar proletárforradalommal szemben, határozottan kiállt az intervenció ellen, a legerélyesebben elítélte azt, tevékeny szolidaritást vállalt a magyarországi dolgozók ügyével."

E tanulmányban a román nép történelmének korszakalkotó 1918-as eseményével kapcsolatban a hat évtizeddel ezelőtti nemzeti gyűlés határozataiból csak a nemzetiségek egyenlőségét biztosító vonatkozásokra térünk ki. Mint ismeretes, a Vasile Goldiş megfogalmazta határozatok az akkori viszonyok között összességükben haladó polgári-demokratikus jellegűek voltak, egész sor demokratikus jogot biztosítottak, közöttük a nem román nemzetiségekkel kapcsolatosakat is.

A határozatok III. pontjában, „az új román állam alapvető elveként" a nemzetgyűlés a következőket jelenti ki:

„1. Teljes nemzeti szabadság az összes együttlakó népeknek. Minden nép oktatása, közigazgatása és igazságszolgáltatása saját anyanyelvén történik, az illető nép köréből származó egyének által. Minden nép képviseleti jogot kap az ország törvényhozói és kormányzói testületeiben számarányának megfelelően.

2. Az ország összes felekezeteinek jogegyenlősége és teljes felekezeti autonómiája."

A reálisan gondolkodó román tudósok, még ha osztályhelyzetüknél fogva uralkodó politikai körök érdekeit képviselték is, szintén a kisebbségekkel szembeni egyenlőség politikáját szorgalmazták. Grigore Antipa, a Román Akadémia tagja például 1919-ben az új román állam megalakításának szentelt könyvében ezeket írta: „Jövendő dolgainkhoz ... természetesen hozzátartozik a nemzetiségek ügye is. Új államunknak most már nagy számban lesznek más nemzetiségű honpolgárai. Egy ... jól átgondolt politika arra int, hogy óvakodjunk az elnyomástól... *Leendő államunkat úgy kell megszervezni, hogy minden nemzetiség hazájára és ne ellenségére leljen benne.* Csak miután egy ilyen modus vivendi-t talá-

lunk, járul majd hozzá minden nemzetiség a maga sajátos kultúrájával és képességeivel a köz haladásához és fogja gyarapítani az együttes erőt... Valamennyi honpolgári kategóriának – például nemzetiségnek, vallásfelekezetnek, ipari munkásságnak stb. – minden joga megvan, hogy ... védelmezze jogos szellemi vagy anyagi érdekeit, mert a lakosság valamely osztálya jogos érdekeinek mindennemű kielégítése nyomán az ország ereje is gyarapszik."

A haladó magyar értelmiségiek egész sora harcolt azért, hogy a magyar lakosság cselekvően beilleszkedjék az új államkeretbe. 1920-ban Kós Károly, Paál Árpád és Zágoni István *Kiáltó szó* címen felhívást intézett Erdély magyar lakosságához, s ebben rámutatott, hogy a magyar nemzetiségnek kötelessége tevékenyen részt venni az új román állam gazdasági és politikai életében, szervezkedni és dolgozni az őt megillető jogok kivívásáért. Meg kell itt jegyeznünk, hogy Kós Károly műépítészként, íróként, könyvkiadóként és jeles politikusként gyümölcsöző munkásságával a magyar nemzetiség egyik legnagyobb egyénisége lett, cselekvően hozzájárult a magyar–román barátság erősítéséhez. Jellemző, hogy a sovén és revizionista uszítás legsúlyosabb éveiben írta meg *Budai Nagy Antal* című színművét, hogy a bábolnai felkelés ismert vezetőjének felidézésével fejezze ki hitét a magyar–román barátság és testvériség erejében. A felszabadulás után előrehaladott kora ellenére tovább tevékenykedett az RKP vezetése alatt működő Magyar Népi Szövetségben, és éveken át országgyűlési képviselő volt.

Jászi Oszkár, aki nemzetiségügyi miniszter volt a Károlyi Mihály vezette magyar forradalmi kormányban, s aki a Horthy-rendszer uralomra jutása után kénytelen volt külföldre menekülni, Kós, Paál és Zágoni kiáltványának szellemében, 1921-ben cikket közölt a Bukaresti Hírlap hasábjain, amelyben többek között ezeket írta: „A magyarságnak az egész vonalon el kell helyezkednie az új államiság kereteiben. Minél több szellemi és erkölcsi értéket fog adni ennek az új államkeretnek, annál hatékonyabban fogja vindikálhatni az őt megillető jogokat és szabadságokat".

Mindezek az erők azokra az elvekre támaszkodtak, amelyeket a gyulafehérvári nemzeti gyűlés a nemzetiségekkel kapcsolatosan meghirdetett, és amelyek arra voltak hivatottak,

hogy a nemzetiségekkel szemben demokratikus politikát honosítsanak meg, olyan politikát, amely az erdélyi románság nemzeti küzdelmeinek tapasztalatából fakad. Ismeretes azonban, hogy a földbirtokosság és a burzsoázia, miután megszilárdította uralmát, semmibe vette e demokratikus biztosítékokat, és a nemzetiségekkel szemben a megkülönböztetés és elnyomás politikáját folytatta. Hozzá kell tennünk azt is, hogy a nemzetiségek reakciós burzsoáziája a román reakciós burzsoázia oldalán állt a néptömegek ellen irányuló összes akcióiban, függetlenül azok nemzetiségétől. A földesurak és a tőkések, a bankárok és a bárók, románok, magyarok, németek vagy zsidók egyaránt mindig összefogtak, ha arról volt szó, hogy kiváltságaikat érvényesítsék a dolgozó tömegek rovására.

A politikai erők közül, amelyek szembeszálltak ezzel a politikával, a legkövetkezetesebb a Román Kommunista Párt volt, amely megalakulásától kezdve töretlenül harcolt mindennemű kizsákmányolás és elnyomás ellen. Éppen ezért a két világháború közötti Romániában élő magyar munkások, parasztok, haladó értelmiségiek jogosan tekintették a Román Kommunista Pártot a magyar kisebbség nemzeti léte határozott védelmezőjének, és szívvel-lélekkel csatlakoztak küzdelméhez. Soraikból hű kommunisták és forradalmárok kerültek ki, sokan közülük életüket áldozták a társadalmi és nemzeti szabadságért. A Román Kommunista Párt, számos román kommunista értelmiségi, továbbá a román tudományos és kulturális személyiségek egész sora erélyesen leplezte le a burzsoázia és a földbirtokosság nemzetiségelnyomó, sovén és antiszemita politikáját, amelynek célja a kisebbségek erőszakos elnemzetietlenítése és a dolgozók nemzetiségi megosztása volt.

Az RKP a nemzeti kérdésben is demokratikus politikát állított szembe e reakciós politikával. Amikor például a politikai élet általános fasizálásának körülményei között a reakciós burzsoázia a nemzetiségi kérdésben politikai vezérelv rangjára emelte a numerus clausus és a numerus valachicus néven ismert retrográd elvet (ennek az uralkodó nemzetet megillető jogelvnek a meghirdetése az orosz földbirtokosság legreakciósabb csoportosulásához, a „fekete százak“-hoz fűződik), amely korlátozta a nemzeti kisebbségek munkához és oktatáshoz való jogát, eltiltotta őket bizonyos tisztségek viselésétől, a Román Kommunista Párt egyik 1935. márciusi do-

kumentumában rámutatott: „A romániai uralkodó osztályok a numerus clausus útján az utcára akarják dobni, éhezésnek, pusztulásnak és terrornak akarják kitenni az elnyomott nemzetiségek millióit. Ezek félreállításával pedig azt akarják elérni, hogy könnyebben csökkentsék a románok millióinak bérét, könnyebben terrorizálják őket..." A reakciós burzsoázia és földbirtokosság a „nemzeti munka védelme", az „idegen elemek kirekesztése" jelszavával és hasonlókkal azt a célt követi, hogy „széthúzást keltsen az elnyomottak körében, fajgyűlöletet szítson, terjessze a sovinizmust és a gyűlöletet a nemzetiségek között". A román kommunista vezető, Ilie Cristea 1935-ben egyik cikkében így leplezte le a két világháború közötti Románia uralkodó osztályainak ezt a sovén ideológiáját: „»Első az uralkodó nemzet, s utána, a lehetőségek arányában, következhetnek a kisebbségek is.« Mint látható, ez annak az ősrégi, mélyen az állatvilágban gyökerező elvnek az alkalmazása, amelynek értelmében mindig az erősebbé az igazság... A »numerus clausus« vagy »valachicus« meghirdetésének pillanatától kezdve a végletekig fokozza a viszályt az összes társadalmi kategóriák körében." Hasonló politika – mutatott rá Ilie Cristea – megnyerhet magának „bizonyos számú opportunistát és renegátot", de ezzel, szerinte, a román nép semmit sem nyer, „mert az opportunisták és a renegátok ... ahhoz a minden országban jól ismert társadalmi típushoz tartoznak, amelynek egyetlen életelve: a lehető legnagyobb hasznot húzni az adott helyzetből. Mivel csak a mának és csakis önmaguknak élnek, legott a széles közönségnek szánt formában teszik magukévá az uralkodó ideológiát. A társadalmi problémák őket nem foglalkoztatják, mások gondjai iránt közömbösek, a népi törekvések nem lelkesítik őket, jól ismerik viszont és igyekeznek kihasználni a pillanat hatalmasainak gyengéjét!" Hangsúlyozta, hogy az uralkodó osztályoknak a nemzeti megkülönböztetést célzó intézkedései nem a román nép lelkéből fakadnak. „Azok, akiknek volt részük szenvedésben – írta I. Cristea – ... nem gyűlölték meg a magyarokat azért, mert más nemzethez tartoztak; valójában a magyar arisztokrácia elnyomó rendszerét gyűlölték. Amikor a régi Magyarország megszűnt, véget ért a perlekedés is közöttünk és a magyarok között. Országunk határai között magyar kisebbség maradt... Ha arra törekednénk, hogy az 1918-ban

széttört láncokat a mások nyakába akasszuk, bizony nem érdemeltük meg felszabadulásunkat.“ Ez a bátor, demokratikus kiállás, akkor, amikor a reakciós erők a nemzeti széthúzás sovén propagandájával a fasizmus állásait szilárdították, az antifasiszta erők összefogását, az ország igazi érdekeit szolgálta.

Az RKP ilyen körülmények között síkra szállt „mindennemű nemzeti elnyomás ellen, a nemzetiségek teljes és egyenlő jogaiért, anyanyelvük használatáért, kultúrájuk megőrzéséért és fejlesztéséért; a széles körű demokratikus jogokért, a román nép és az elnyomott nemzetiségek testvéri összefogásáért a fasizmus elleni közös harcban...“ Ezeknek az általános elveknek a jegyében, összhangban azzal az átfogó programmal, amely a fasiszta veszély elleni harcra, a szabadság és demokratikus jogok megvédésére irányult, az RKP KB 1936. augusztusi V. bővített plenáris ülése *Az Antifasiszta Népfront harci állásfoglalása a békéért, kenyérért, földért és szabadságért* című dokumentumban a következőket irányozta elő a nemzetiségekkel kapcsolatban:

„1. A tartományok gazdasági és társadalmi felemelkedésének politikája a helyi érdekek tiszteletben tartása alapján. 2. Az együttélő nemzetiségekkel szembeni összes megszorítások megszüntetése és egyenlő testvéri bánásmód a nem román nemzeti kisebbségek számára. 3. Az összes együttélő nemzetiségek nyelvének, iskoláinak és művelődési intézményeinek tiszteletben tartása. 4. Küzdelem a vallási üldöztetés ellen, a vallásszabadság tiszteletben tartásáért.“

Az egység és a testvériség, a társadalmi és nemzeti egyenlőség elve jegyében a román művelődés haladó szellemű képviselői felemelték szavukat a burzsoá-földesúri rendszernek a kisebbségekkel szembeni megkülönböztető iskolapolitikája ellen. Egész sor román tanár és tudós leplezte le a sajtóban és a parlamentben a megkülönböztető intézkedéseket, a kommunista harcos és tanár Ilie Cristea pedig hangsúlyozta, hogy ez a „sovén politika nem a román népé“. E politika bizonyos módszereiről szólva rámutatott arra, hogy „különösen a földrajz és a történelem tanítását, amelyet a parlament a középfokú oktatás gerincévé tett, teljességgel alárendelték az uralkodó osztály érdekeinek“.

Ilie Cristea azzal érvelt, hogy a megkülönböztető intézkedések sohasem vezetnek célhoz, csak ellentétet szülnek. „A

történelmi szükségesség persze fittyet hány azoknak, akik a tanterveket összeállítják. Előfordulhat ugyanis, hogy az a nemzedék, amelyet a közoktatásügyi miniszter úr (abban az időben C. Anghelescu – a szerző megj.) a hagyomány és a hazafiság kultusza jegyében szándékszik felnevelni, váratlan események hatására merőben másként cselekedjék. Végtére az az iskola, amely Dantont és Robespierre-t adta, sem forradalmárokat akart nevelni.“ C. G. Costa Foru az Európa-szerte ismert jogász tekintélyével szintén rámutatott arra, hogy a „kisebbségi gyermekek elrománosításának“ kísérlete az iskolapolitika útján „tévedésnél súlyosabb“, hiszen sérti „a kisebbségek nemzeti érzését, természetszerű ragaszkodását anyanyelvű kultúrájukhoz... Ez képtelen próbálkozás... Valamennyien csak sajnálhatjuk a szomorú történteket, amelyek nem hoztak közelebb egymáshoz bennünket és a nemzetiségeket, hanem tovább mélyítették a szakadékot közöttünk.“

Az 1937–1940-es antifasiszta harc idején a román és magyar demokratikus erők összefogása a legteljesebb mértékben jellemezte a román nép és a romániai magyar nemzeti kisebbség viszonyát.

A magyar nemzeti kisebbség forradalmi és demokratikus erői köréből igen sok példával támaszthatnók alá a fenti megállapítást. Az említett, különösen a MADOSZ-ba tömörült erőknek gyakorlatilag nem volt olyan jelentősebb politikai akciója, amelynek során ne hangsúlyozták volna annak a történelmi szükségességét és óhajukat, hogy a román demokratikus erőkkel testvéri egységben küzdjenek a fasizmus ellen, mégpedig olyan platform alapján, amely a magyar kisebbség nemzeti jogai szavatolásának követelését is mindig magában foglalta.

Az RKP antifasiszta népfront-politikája, amely a román nép széles társadalmi rétegeit tömörítette, nagy visszhangot keltett a magyar lakosság körében is. Erről tanúskodik a magyar ifjúság képviselőinek 1937 októberében lezajlott, ismert Vásárhelyi Találkozója, amely hangsúlyozta: „A romániai magyarság s annak itt összegyűlt ifjúsága a román néppel való testvéri együttélés és megbékülés szükségességét vallja.“ A magyar ifjúság demokratikus és antifasiszta állásfoglalásában kezdeményező és döntő szerepet töltöttek be olyan személyiségek, mint Balogh Edgár, Bányai László, Bözödi György,

Csőgör Lajos, Jancsó Elemér, Jordáky Lajos, Józsa Béla, Kacsó Sándor, Kovács György, Kovács Katona Jenő, Méliusz József, Molter Károly, Nagy Imre, Nagy István, Nonn György, Szabédi László, Szemlér Ferenc, Tamási Áron, Vincze János, Vita Zsigmond és mások. A találkozó megerősítette a magyar ifjúságnak azt a megingathatatlan elhatározását, hogy a román demokratikus erőkkel együtt küzdjön a fasizmus ellen, az ország területi épségének és szuverenitásának megvédéséért s egyben demokratikus, a társadalmi és nemzeti egyenlőség jegyében fogant politikát követeljen a kisebbségekkel szemben. Kacsó Sándor, a jeles politikus és író, aki az ország felszabadulása után évekig a Magyar Népi Szövetség elnöke és nemzetgyűlési képviselő volt, a találkozón elhangzott jelentésében hangsúlyozta: „Véglegesnek tekintjük idetartozásunkat is... A jelenlegi történelmi helyzetben és a jelenlegi állami keretek között kell élnünk a magunk magyar népi életét s ... itt kell nemcsak megtartanunk, hanem fejlesztenünk is népi-nemzeti kultúránkat ... Mi az erdélyi magyarság és a román nép építő együttélésének a feltételeit és útját keressük.“ Balogh Edgár professzor, a magyar nemzetiség kiváló személyisége, régi kommunista, aki a felszabadulás után szintén a Magyar Népi Szövetség vezetői közé tartozott és nagynemzetgyűlési képviselő is volt, a Vásárhelyi Találkozó kapcsán megjegyezte: a romániai magyar nemzetiség nem „a nemzeti elzárkózás“, hanem a román néppel való „népi szolidaritás“ útját járja. Ugyanilyen szellemben nyilatkozott Méliusz József, a mai magyar irodalom kiemelkedő képviselője, a párt régi harcosa, a MADOSZ egyik nagyra becsült vezetője és a magyar nemzetiség kimagasló egyénisége is: „Román és a magyar nemzeti kisebbséghez tartozó demokrata írók egyazon hévvel szeretjük népünket, egyformán perzselő tűzzel gyűlöljük a fasizmust, a reakciót, a nemzeti elfogultságot és a sovinizmust, amelynek nincs nemzetisége, egyformán bűn, átok magyarra, románra, bárkire.“

A román demokratikus erők köszöntötték a magyar ifjúság tisztánlátó állásfoglalását. A *Ţara de mîine* című haladó szellemű folyóirat szerkesztőségi cikkben hangsúlyozta: „... A magyar fiatalok biztosak lehetnek benne, hogy egészséges és őszinte gondolataik találkoznak a fiatal román nemzedékéivel.“ A *Naţiunea română* című egykorú román napilap amel-

lett volt, hogy a testvéri együttélés őszinte óhaja, amelyet a magyar ifjúság kinyilvánított, korparancs, s a román demokratikus erők kötelessége harcolni azért, hogy megszűnjenek „azok a súlyos támadások, amelyek a magyar nemzeti kisebbség létét veszélyeztetik, különösen pedig elengedhetetlenül szükséges, hogy az állam szavatolja a magyar kisebbségnek mind az egyéni, mind kollektív jogait". Ez ugyanis – mutatott rá a lap – alapvető feltétele a románok és a magyarok „harmonikus együttműködésének".

A MADOSZ 1938 novemberében emlékiratot intézett a kormányhoz, s ebben kifejtette: „Bennünket, erdélyi magyarokat ezeréves múlt köt e földhöz és annak más ajkú lakóihoz, elsősorban a román néphez. A századok folyamán mindig egymás megbecsüléséből és kölcsönös támogatásából sarjadt a két nép társadalmi felvirágzása, míg a viszálykodás, a fajgyűlölet, az egymás rovására menő nemzeti kizárólagosság mindig a közös elnyomatásnak egyengette az útját ... Az egyenjogúsítás az egyedüli eszköz, amellyel az itt élő népek összefogásának hívei meggátolhatnak minden olyan törekvést, amely az erdélyi magyarság békés érzelmeinek megzavarását célozza."

Az összes demokratikus erőknek, közöttük a magyar nemzeti kisebbség demokratikus erőinek a testvéri együttműködése és szoros összefogása az egyetlen reális választási lehetőség volt annak érdekében, hogy gátat lehessen vetni a fasizmus előretörésének. Ismeretes például, hogy azokban az években a Románia és Magyarország közötti viszonyt illetően a hitlerista politika arra törekedett, hogy a végletekig szítsa az ellentéteket. „Romániával és Magyarországgal szembeni jelen politikánk alapeszméje az – vallotta be Ribbentrop –, hogy mindkét vasat izzón tartsuk, és Németország érdekében formáljuk az események alakulásának megfelelően." A Román Kommunista Párt és a köréje tömörülő antifasiszta erők ilyen körülmények között állandóan hangoztatták, hogy a nemzetiségi elnyomás mindennemű fokozása nemcsak a nemzetiségek érdekeit sújtja, hanem károsítja a román népet, az országot, annak szuverenitását és területi épségét is.

A kommunista Józsa Béla a magyar munkások nevében hangsúlyozta, hogy „Erdély sok nemzetiség hazája", hogy a nemzetiségeknek „egymás megbecsülésében együtt kell bol-

dogulniok“. „Mi munkások – mutatott rá – még erősebben vagyunk egymáshoz kapcsolva, s ebből adódik a mi nemzetköziségünk..., s ez a nemzetköziség a különböző nemzetiségek békés együttélésén, egymás kultúrájának, egymás tradíciójának, nemzeti érzéseinek a megbecsülésén alapszik... A magyar munkás magyar, mint ahogy a román román, és a francia munkás is francia. Magyarnak születtünk, ez a nyelvünk, testvérünk a magyar falu küzdő parasztja s a sok magyar szellemi munkás. A magyar múltnak mi is bányászai vagyunk, és drága értékeket hozunk onnan fel, de pillanatig sem felejtjük híd szerepünket a népek között, amire hivatkozva mondta ki egy éve a Vásárhelyi Találkozó: »A magyar munkásság összeköttetésein át küzdjön minden elnemzetietlenítő törekvés ellen.« Küzdünk ezért, s ebben a küzdelemben mellettünk állt és áll a román munkásság, mely a munkához való jogunkat és nemzeti jogegyenlőségünket nemcsak elismerte, de harcol is ezért.“

Ismeretes, milyen következményekkel járt a magyar és a román reakciós osztályoknak a náci terjeszkedés útját megkönnyítő politikája. Mi, kommunisták, noha egy percig sem feledjük azokat a gaztetteket, amelyeket a román és a magyar fasiszták egyaránt elkövettek, a súlyos mepróbáltatásoknak erről a korszakáról mindenekelőtt azt jegyeztük meg, és azt is kell róla megjegyeznünk, hogy sok román és magyar kommunista, antifasiszta harcos életét áldozta, újabb tanúbizonyságául a közös hazánk dolgozóit nemzetiségi különbség nélkül összefűző egységnek és testvériségnek. Állandóan szem előtt tartjuk, hogy a román és a magyar munkások szoros egységben harcoltak, ahogyan együtt küzdöttek 1929-ben Lupényban is, majd 1932–1933-ban és más alkalmakkor. Nem feledjük, hogy a magyar munkások megvédték az üldözött román munkásokat, ahogyan a román munkások is védelmükbe vették magyar testvéreiket, amikor ők voltak veszélyben. A magyar antifasiszta és demokratikus erők bátran megbélyegezték a Horthy-féle fasiszta rendszer sovén, erőszakos elnemzetietlenítő politikáját a románokkal szemben, mint ahogy a román demokratikus és antifasiszta erők is leleplezték az Antonescu-fasizmust és a magyarokkal szembeni diszkriminációs nemzetiségi politikáját.

Mi, magyar kommunista harcosok, miközben a hatalom átvételéért vívott küzdelemben szorgalmaztuk a demokratikus erők egységét, a román nép és a magyar nemzetiség barátságát, mindig is hangsúlyoztuk, hogy a nemeslelkű, nagyszerű erényekkel felruházott román népet sohasem szabad összetéveszteni a román tőkésekkel és földesurakkal, a csendőrséggel, a rendőrséggel és a szigurancával, hiszen azok a román munkásokat és parasztokat is kizsákmányolják és elnyomják. Különös öröm töltött el, amikor három évtized múltán a kérdés történelmi vonásait tanulmányozva rájöttem arra, hogy helytálló mindaz, amit mi akkor saját tapasztalatunk alapján az együttélésről vallottunk. Az egység és testvériség, a román–magyar barátság számtalan nagyszerű bizonyítékára leltem, s meggyőződésem szerint közös múltunk körültekintőbb kutatása még igen sok tényre deríthet fényt, s mindezt fel kell használnunk az ifjúság nevelésére a testvéri egység, a román nemzet és a romániai magyar nemzetiség közötti társadalmi és nemzeti egyenlőség szilárd alapjára épülő kölcsönös tisztelet és megbecsülés szellemében.

A demokratikus politikai rendszerért vívott nehéz küzdelemben, amelynek kezdetét az ország történetében korszakos jelentőségű 1944. augusztusi nagyszerű fordulat jelzi, a román nép és a romániai magyar nemzetiség egysége és testvérisége újabb történelmi igazolást nyert; az RKP vezetésével hatalomra jutott népi erők révén az egység és testvériség valóban sorsdöntő tényezővé, a jelenkori Románia történetének hajtóerejévé vált. A demokratikus kormány, élén dr. Petru Grozával, a nagyszerű politikussal, első intézkedései között felfüggesztette az összes megkülönböztető törvényeket, elfogadta a Nemzetiségi Statutumot, ily módon ezen a téren is bevezette a demokratikus, az összes dolgozóknak egyenlő nemzeti jogokat biztosítani tudó politikát. A demokratikus kormány, szorosan együttműködve az RKP vezette Magyar Népi Szövetségbe tömörült magyar demokratikus erőkkel, haladéktalanul hozzálátott a magyar nyelvű oktatás megszervezéséhez, magyar tannyelvű óvodák, elemi iskolák, szakiskolák és líceumok, felsőoktatási intézmények megnyitásához, színházakat és más művelődési-művészeti, valamint tudományos intézményeket létesített a magyar nemzetiség számára, és így tovább.

A szocializmus éveiben a román nép és a romániai együttélő nemzetiségek egysége és testvérisége különleges erővel nyilatkozik meg a gazdasági, társadalmi-politikai, kulturális-művészeti, tudományos és szellemi élet minden területén.

A párt politikájának, óriási szervező erejének köszönhetően a dolgozók ma jogos büszkeséggel állíthatják, hogy Románia Szocialista Köztársaság közös alkotásunk, közös harcaink eredménye. Románok, magyarok és más nemzetiségűek szoros egységben és a Román Kommunista Párt vezetése alatt egyaránt részt vettünk a szocialista forradalomban, amely nemzetiségi különbség nélkül a dolgozó nép kezébe adta a kormányzást, s a sokoldalúan fejlett szocialista civilizáció mai csúcsaira emelt bennünket. Együtt valósítottunk meg mindent, és együtt védelmezzük meg összes forradalmi vívmányainkat.

A Román Kommunista Párt az ország szocialista iparosításának, az összes megyék és települések harmonikus gazdasági-társadalmi fejlesztésének következetes politikájával megteremtette az anyagi feltételeket az összes dolgozók nemzetiségre való tekintet nélküli teljes egyenlőségének biztosításához, s ugyanakkor egységünk maradéktalan érvényesüléséhez is. Csakis a szocialista forradalom és építés, a szocializmus műszaki-anyagi alapjának megteremtéséért kifejtett közös hősi munka tette lehetővé, hogy hozzálássunk a nemzetiségek lakta megyék és települések ipari fellendítését célzó program megvalósításához – az utóbbi 10–12 évben e tekintetben valóban ugrásszerű fejlődés ment végbe.

Ezen a szilárd alapon a szocialista rendszerben meghonosított és szüntelenül fejlesztett társadalmi, gazdasági és politikai demokrácia biztosította és biztosítja az együttélő nemzetiségek egyenlő, aktív és közvetlen részvételét a román nép oldalán az ország egész társadalmi életében, s ugyanakkor hozzájárul a dolgozók egységének és testvériségének szüntelen erősítéséhez is. E két folyamat megbonthatatlan dialektikus kölcsönhatásban van egymással.

A szocialista demokrácia kiszélesítése, a társadalmi, gazdasági és állami tevékenység állandó tökéletesítése érdekében hozott intézkedések keretében az utóbbi időben még nagyobb figyelmet szenteltek annak, hogy az együttélő nemzetiségek soraiból kikerült káderek bekapcsolódjanak a párt- és állami szervek munkájába. Ennek következtében a Központi Bizott-

ságtól az alapszervezeti bürókig minden szinten nemzetiségi elvtársakat is beválasztanak a pártszervekbe. A nemzetiségek képviselői – számarányuknak megfelelően – ott vannak a Nagy Nemzetgyűlésben, a megyei, municípiumi, városi és községi néptanácsokban; képviseltetik magukat a nemzetiségek az Államtanácsban, a kormányban, a minisztériumok, más központi és helyi állami szervek, a különböző vállalatok és intézmények vezetőségében; ahol a nemzetiségek nagyobb számban élnek vagy többségben vannak, a polgármesteri tisztséget, a községi, városi és megyei néptanács elnöki tisztségét, a vállalat-, intézmény-, iskolaigazgatói stb. tisztséget az illető nemzetiség soraiból kikerülő honpolgárok töltik be; ők alkotják a párt-, az állami és a társadalmi apparátust.

Amint Nicolae Ceauşescu elvtárs egyik beszédében hangsúlyozta, „a termelőerők harmonikus fejlesztése és egyben a szocialista demokrácia erősítése – a dolgozóknak a vezetésben való nemzetiségi különbség nélküli részvételét biztosító átfogó szervek létrehozása útján – új, széles és a maga nemében egyedülálló alapra helyezi a társadalom haladását. Az összes honpolgárok, közöttük a különböző nemzetiségűek részvétele a társadalom vezetésében szavatolja saját jövőjük tudatos alakítását.“

Az Alkotmány és a törvények előírásainak megfelelően a szocialista valóság összefüggéseiben hazánkban minden feltétel biztosítva van a nemzetiségek kultúrájának és művészetének felvirágzásához, az anyanyelvű oktatáshoz, az anyanyelv ápolásához. Az együttélő nemzetiségeknek megvannak a maguk iskolái, színházai és más művelődési intézményei, napilapjai, folyóiratai, rádió- és televízióműsorai: soraikból számos tehetséges író, muzsikus, festő és szobrász került ki. A szocialista Romániában a kultúra demokratizálódásának átfogó folyamatában példátlanul fejlődik a nemzetiségi műkedvelő mozgalom, a nemzetiségek népművészete, növekszik a közvetlen hozzájárulásuk az ország új, szocialista kultúrájának megteremtéséhez.

Az elmondottakból következik, hogy a román nép és az együttélő nemzetiségek egysége és testvérisége mint a jelenkori Románia haladásának hajtóereje egész életünket átszövő valóság.

Az egység és testvériség történelmi távlata szükségképpen következik abból, ahogyan pártunk felfogja a nemzeti jelenséget, a nemzet és a nemzetiség történelmi jövőjét a kommunizmus felé haladásunk során.

„A nemzet – mondotta Nicolae Ceauşescu elvtárs – napjainkban a történelmi fejlődés hajtóerejeként jelentkezik, és még hosszú ideig különlegesen fontos szerepre hivatott az emberi társadalom haladásában."

A nemzet történelmi szerepének ez a szemlélete határozza meg a Román Kommunista Párt stratégiáját és taktikáját a nemzeti viszonyok kérdésében. Pártunk ugyanakkor határozottan vallja a nemzetiségnek mint a jelenkor objektív valóságának történelmi szerepét is. „Abból a tényből, hogy a nemzet még hosszas perspektíva előtt áll, következik a nemzetiségek létének hosszas perspektívája is... – szögezte le ilyen értelemben Nicolae Ceauşescu elvtárs. – A nemzetiségeknek a továbbiakban is világos, jól meghatározott helyük és szerepük lesz, hosszú ideig megőriznek egy bizonyos sajátosságot, akárcsak a nemzetek."

A Román Kommunista Párt politikája tehát szavatolja egységünket és testvériségünket, mert biztosítja mind a román nemzet, mind az együttélő nemzetiségek nemzeti létének fejlődését. Amint pártunk főtitkára nyomatékosan hangsúlyozta, „a Román Kommunista Párt hazánkban a nemzeti kérdés felvetésében és megoldásában abból a marxista–leninista tételből indult ki, hogy nem lehet szabad az a nép, amely más népeket vagy más nemzetiségeket elnyom".

Ezeknek az elveknek a következetes érvényesítése és megvalósítása a mindennapi életben társadalmunk politikai demokratizmusának a mércéje, alapvető tényezője, feltételezi és meghatározza a román nép és az együttélő nemzetiségek egységét és testvériségét, mely közös hazánk, Románia Szocialista Köztársaság szüntelen felvirágzásának történelemalakító hatóereje.

Tekintettel arra, hogy a nemzetiségi kérdéshez való viszonyulás és a nemzetiségi kérdésnek a társadalmi és nemzeti méltányosság és egyenlőség szellemében való megoldása a román nép és az együttélő nemzetiségek közötti egység és testvériség tartós megszilárdításának fő tényezője, magától értetődik, hogy további fejlődésüket és virágzásukat a társadalmi és nemzeti egyenjogúság biztosítása hivatott szavatolni.

Közös hazánk szocialista és kommunista társadalmának építése során maradéktalanul megvalósul a román nemzet és az együttélő nemzetiségek teljes érdekazonossága, eszményeik és törekvéseik egysége.

A román nép és az együttélő nemzetiségek megbonthatatlan testvérisége és barátsága számunkra, kommunisták számára mérhetetlenül becses kincs, hiszen rendíthetetlen hitünket és lankadatlan munkánkat testesíti meg. Szemünk fényeként kell óvnunk, erősítenünk és gyarapítanunk a szocializmus e nagy vívmányát.

A román nép és az együttélő nemzetiségek egysége és testvérisége lebírhatatlan fegyver, amely bebizonyította hatékonyságát a szocialista forradalom összes nagy osztálycsatáiban, és amelyben továbbra is megbízhatunk a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom és a kommunizmus építése során.